

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

Mål nr

meddelad i Stockholm den 6 april 2004

B 4189-03

KLAGANDE

SH

Offentlig försvarare och ombud: advokaten HO

MOTPARTER

1. Riksåklagaren

2. Målsägande 1, sekretessbelagda uppgifter

3. Målsägande 2, sekretessbelagda uppgifter

4. Målsägande 3, sekretessbelagda uppgifter

5. Målsägande 4, sekretessbelagda uppgifter

Ombud, tillika målsägandebiträde för 2-5: advokaten MS

6. Målsägande 5, sekretessbelagda uppgifter

7. Målsägande 6, sekretessbelagda uppgifter

8. Målsägande 7, sekretessbelagda uppgifter

Ombud, tillika målsägandebiträde för 6-8: advokaten RS

9. Målsägande 8, sekretessbelagda uppgifter

Ombud, tillika målsägandebiträde: advokaten SB

10. Målsägande 9, sekretessbelagda uppgifter
Ombud, tillika målsägandebiträde: advokaten MS

SAKEN

Försök till grov misshandel m.m.

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätt, avd. 5, dom den 7 oktober 2003 i mål B 6115-03

DOMSLUT

1. Med ändring av hovrättens dom i ansvarsdelen ogillar Högsta domstolen åtalet avseende brott mot målsägande 10 och dömer SH enligt 3 kap. 9 § brottsbalken för framkallande av fara för annan avseende målsägande 1-9 till fängelse ett (1) år.

2. Högsta domstolen ändrar hovrättens dom i skadeståndsdelen på så sätt att SH skall utge skadestånd enligt följande

a) till målsägande 1 med trettiotusen (30.000) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från och med den 1 januari 2000 till dess betalning sker samt ettusensexton (1.016) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från och med den 25 juli 2003 till dess betalning sker

b) till målsägande 2 med tjugotusen (20.000) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från och med den 1 januari 2000 till dess betalning sker samt ettusen (1.000) kr

jämte ränta enligt 6 § räntelagen från och med den 25 juli 2003 till dess betalning sker

c) till målsägande 3 med tjugofemtusen (25.000) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från och med den 31 maj 2001 till dess betalning sker

d) till målsägande 4 med trettontusen (13.000) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från och med den 31 maj 2002 till dess betalning sker

e) till målsägande 5 med trettontusen (13.000) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från och med den 1 juli 2000 till dess betalning sker

f) till målsägande 6 med åttatusen (8.000) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från och med den 1 juni 2000 till dess betalning sker

g) till målsägande 7 med åttatusen (8.000) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från och med den 31 maj 2002 till dess betalning sker

h) till målsägande 8 med sjuttontusensexhundra (17.610) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 28 maj 2003 till dess betalning sker

i) till målsägande 9 med tjugofemtusen (25.000) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 1 februari 2003 till dess betalning sker.

3. För försvaret av SH i Högsta domstolen tillerkänns HOL ersättning av allmänna medel med sjuttioniotusentrehundrasextiofem (79.365) kr, varav 68.750 kr för arbete, 9.775 kr för tidsspillan och 840 kr för utlägg.

4. För biträde åt målsägande 1-4 och 9 i Högsta domstolen tillerkänns MS ersättning av allmänna medel med fyrtyotusentrehundratjugofem (40.325) kr, varav 36.875 kr för arbete och 3.450 kr för tidsspillan.

5. För biträde åt målsägande 5-7 i Högsta domstolen tillerkänns RS ersättning av allmänna medel med trettioentusentvåhundratjugo (31.220) kr, varav 27.500 kr för arbete, 3.450 kr för tidsspillan och 270 kr för utlägg.

6. För biträde åt målsägande 8 i Högsta domstolen tillerkänns SB ersättning av allmänna medel med tjugoniotusenåttahundra (29.800) kr, varav 27.500 kr för arbete och 2.300 kr för tidsspillan.

7. Kostnaderna för ersättningarna till försvararen och målsägandebiträderna skall stanna på staten.

8. Vad hovrätten förordnat om sekretess skall fortfarande gälla.

9. Högsta domstolen förordnar om sekretess enligt 9 kap. 16 § sekretesslagen (1980:100) beträffande uppgifter som kan röja målsägandenas identitet i följande handlingar i Högsta domstolens akt: delgi vningshandlingar (aktbilagorna 31-39), utskrifter av förhör med målsägande 1-9 samt bandupptagning av förhör med AÅ.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

SH har yrkat att Högsta domstolen frikänner honom från ansvar och undanröjer hans skyldighet att utge skadestånd till målsägandena. För det fall han skulle fäl-

las till ansvar har han yrkat att fängelsestraffets längd och skadeståndsbeloppens storlek skall sättas ned.

Riksåklagaren och målsägandena har bestritt ändring.

Riksåklagaren har i Högsta domstolen justerat åtalet på så sätt att han dels ersatt sista stycket i gärningsbeskrivningen med följande:

”Fara för brottens fullbordan har förelegat eller i vart fall endast av tillfälliga omständigheter varit utesluten. Brotten är grova eftersom gärningarna varit livsfarliga och kunnat tillfoga målsägandena allvarlig sjukdom samt SH visat särskild hänsynslöshet.”

dels alternativt yrkat ansvar för framkallande av fara för annan enligt 3 kap. 9 § brottsbalken enligt följande:

”Alternativt har SH genom att ha de oskyddade samlagen av grov oaktsamhet utsatt målsägandena för livsfara eller fara för allvarlig sjukdom.”

Målsägande 1 och 3-9 biträder åtalet.

DOMSKÄL

Frågan i målet

SH, som är HIV-infekterad, har från år 1999 till maj 2003 vid cirka 200 tillfällen haft oskyddade orala och anala samlag med tio olika personer. Frågan i målet är om han härigenom utsatt dessa för risk att smittas av HIV-virus på ett sådant sätt att vart och ett av samlagen är att bedöma som försök till misshandelsbrott eller framkallande av fara för annan.

Utredningen i målet

SH har hörts på nytt. Fonogramutskrifter av förhören med målsägande 1-9 har lästs upp. Utsagan av målsägande 10 har lästs upp så som den återgivits i tingsrättens dom.

I målet har förebringats omfattande utredning angående HIV-infektionens smittbarhet hos behandlade respektive obehandlade patienter. Vittnet Kurt Lidman har hörts på nytt. På SH begäran har vittnesförhör hållits med överläkaren Per Olov Persson vid infektionskliniken, Huddinge sjukhus, angående hans kännedom om HIV-infektionen och risken för HIV-smitta. Högsta domstolen har vidare inhämtat yttrande från Socialstyrelsen angående HIV-infektionens allmänna farlighet samt smittrisen vid olika typer av oskyddade samlag och sambandet med olika virusmängder i bl.a. blodet. Sakkunnigförhör har hållits med föredraganden vid Socialstyrelsens beslut om yttrande, medicinalrådet Peet Tüll.

Bakgrund

Infektion av HIV (humant immunbristvirus) är enligt smittskyddslagen (1988:1472) klassificerad som en samhällsfarlig sjukdom. Detta innebär bl.a. att behandlande läkare är skyldig att meddela den som bär på en HIV-infektion de förhållningsregler som behövs för att hindra smittspridning. Enligt de allmänna förhållningsregler som tillämpas för HIV-infekterade, och som också meddelats SH, gäller bl.a. en skyldighet ”att före samlag (där penis är inne i slidan, ändtarmen eller munnen) eller annan sexuell aktivitet som innebär risk för smittspridning, informera Din tilltänkta sexualpartner om att Du är HIV-smittad” och ett förbud mot att ”ha samlag med icke HIV-smittad person, utan att kondom an-

vänds under hela samlaget”. Enligt smittskyddslagen gäller vidare att behandlande läkare är skyldig att skyndsamt underrätta smittskyddsläkaren om han har anledning att anta att en patient inte kommer att följa eller inte följer meddelade förhållningsregler. Vid behov finns möjlighet att vidta olika tvångsåtgärder. Ytterst kan länsrätt på ansökan från smittskyddsläkare besluta om tvångsisolering om den smittade inte frivilligt medverkar till de åtgärder som behövs för att hindra smittspridning. En i huvudsak likartad reglering som den som nu redovisats föreslås också i den proposition om ny smittskyddslag (prop. 2003/04:30) som för närvarande är föremål för riksdagens behandling.

I 1968 års smittskyddslag fanns bl.a. en särskild straffbestämmelse för den som hade könsligt umgänge trots att han eller hon led av venerisk sjukdom och hade vetskap eller misstanke om detta. Bestämmelsen byggde på s.k. presumerad fara vilket innebär att det inte fanns något krav på att i det enskilda fallet visa att gärningen inneburit någon fara för smittspridning. För tillämpningen saknade det också betydelse om kondom eller andra skyddsmedel använts vid det könsliga umgänget. Straffbestämmelsen upphävdes emellertid år 1985 i samband med att smittskyddslagens regler gjordes tillämpliga på HIV-infektion. I stället hänvisades till bl.a. de i brottsbalken upptagna straffbestämmelser som åklagaren åberopat i detta mål. Några särskilda straffbestämmelser som tar sikte på gärningar som medför risk för överförande av HIV-infektion eller andra sådana smittsamma sjukdomar som avses i smittskyddslagen har inte heller tillkommit därefter. Detta innebär att frågor om straffansvar blir att bedöma enligt de generella bestämmelser som finns upptagna i brottsbalken. Någon förändring i detta hänseende föreslås inte heller i den nyss nämnda propositionen med förslag till ny smittskyddslag (se a. prop. s 177 ff.).

De åberopade straffbestämmelserna

Enligt 3 kap. 5 § brottsbalken skall den som uppsåtligen tillfogar en annan person sjukdom dömas för misshandel. Den som uppsåtligen smittar någon annan med HIV-infektion skall därför dömas för misshandel, som regelmässigt torde bli att beteckna som grov med hänsyn till att fråga är om en allvarlig sjukdom (3 kap. 6 § andra stycket). Ingen av de sexualpartner som är aktuella i målet har emellertid blivit smittad av HIV-infektion. Vad åklagaren gjort gällande är i stället att varje samlag är att bedöma som försök till grov misshandel.

Enligt 23 kap. 1 § skall den som påbörjat utförandet av visst brott som inte fullbordats dömas för försök till brottet om det förelegat fara för att handlingen skulle leda till brottets fullbordning eller om sådan fara varit utesluten endast på grund av tillfälliga omständigheter. Med fara i försöksbestämmelsen avses s.k. konkret fara.

De samlag som SH haft är som försökshandlingar att betrakta som s.k. avslutade försök. Genom varje samlag har SH gjort vad som ankommer på honom för att brott skulle fullbordas i den meningen att det därefter legat utanför hans kontroll om hans partner skulle smittas och brottet därigenom fullbordas. Detta innebär att faran för att brott skulle fullbordas är den fara som funnits för att samlagen skulle medföra att hans partner skulle smittas av HIV-infektion.

Enligt 3 kap. 9 § skall den som av grov oaktsamhet utsätter en annan person för fara för en allvarlig sjukdom dömas för framkallande av fara för annan. Med fara avses i denna bestämmelse, i likhet med i försöksbestämmelsen, s.k. konkret fara. De handlingar genom vilka SH skulle ha utsatt sina partner för fara är samma

samlag som enligt åklagarens förstahandsyrkande utgör försökshandlingar och den fara som samlagen inneburet är samma fara för att smittas av HIV-infektion som utgör fara för brottets fullbordan enligt förstahandsyrkandet.

Vad som nu anförts innebär sammanfattningsvis att utgångspunkten för såväl första- som andrahandsyrkandet är frågan om det vid vart och ett av de samlag som åtalet avser förelegat en konkret fara för att samlaget skulle leda till att SHs partner skulle smittas av HIV-infektion.

Objektiva brottsförutsättningar

Att en viss gärning innefattat konkret fara för en viss effekt brukar sägas innebära att det varit möjligt att gärningen skulle medföra denna effekt samt att det dessutom förelegat en viss sannolikhet för effekten i den meningen att det framstår som rimligt att förvänta denna som en följd av gärningen. Bedömningen skall göras på rent objektiva grunder och vad gärningsmannen insett, trott eller antagit saknar således betydelse. Har faran i ett visst fall rent faktiskt varit utesluten har någon konkret fara inte förelegat helt oberoende av om gärningen typiskt sett kan framstå som farlig i den meningen att det förelegat en hög sannolikhet för att följden skulle vara möjlig. Att gärningsmannen inte alls förutsett eller kunnat räkna med den omständighet som uteslöt faran saknar i sammanhanget betydelse. Hur hög grad av sannolikhet som krävs för det fall att följden varit möjlig går inte att ange generellt. Av betydelse är bl.a. hur allvarlig den befarade följden är. Ibland uttrycks kravet på viss sannolikhet så att faran eller risken inte får vara försumbar eller att den skall vara beaktansvärd i den meningen att det skulle finnas anledning att beakta den när man överväger hur man skall handla. Saken kan också uttryckas så att frågan om kravet på viss sannolikhet i praktiken kan sägas gälla i vilken utsträckning som olika risktaganden (eller chanstaganden) får anses

vara acceptabla i den meningen att de inte bör kunna föranleda straffrättsliga ingripanden.

SH har bestritt ansvar på den grunden att han haft så låga virusnivåer att någon konkret fara för smittspridning inte förelåg. SH har undergått s.k. antiviral behandling med bromsmediciner under större delen av den period som åtalet avser. Enligt ett i Högsta domstolen åberopat intyg har han vid tio olika provtagningar under tiden den 16 september 1998 till den 11 september 2002 inte uppvisat detekterbara mängder virus, vilket innebär att han haft mindre än 50 RNA kopior/ml plasma som är gränsen för påvisande av virus i nuvarande rutindiagnostik. Från den 15 oktober 2002 gjordes ett avbrott i medicineringen. De tre tester som SH därefter genomgått under den tid som åtalet avser har enligt intyget visat tillkomst av mindre mängder påvisbart virus (11.000, 5.900 och 6.800 kopior).

Av den i målet åberopade sakkunnigbevisningen framgår bl.a. att vad som infekteras vid en HIV-infektion är främst en typ av vita blodkroppar som är centrala för det mänskliga immunförsvaret. Något botemedel mot HIV-infektion har ännu inte upptäckts utan sjukdomen är utifrån de behandlingsmöjligheter som finns idag att bedöma som livslång. Den som en gång infekterats bär fortsättningsvis på virus. HIV-infektion sprids främst genom kontakt med blod eller sperma som innehåller infekterade vita blodkroppar. Homosexuella (42 %) och heterosexuella (35 %) kontakter är i Sverige de vanligaste formerna för spridning av smitta (prop. 2003/04:30 s. 65).

Risken för smitta ökar ju större mängd HIV-virus som en person kommer i kontakt med. Smittrisken beror dock inte endast av koncentrationen av HIV-virus i blod eller sperma utan på många samverkande faktorer såsom typ av exposition och individuella faktorer hos smittbärare och mottagande person. Någon definierad lägsta virusnivå under vilken smittspridning inte kan ske finns inte.

Av den i målet åberopade bevisningen får anses framgå att det vid vart och ett av de samlag som åtalet omfattar förelegat en faktisk möjlighet för smittöverföring även om den statistiska sannolikheten för överföring varit mycket låg. Det har alltså funnits en viss risk för smittöverföring. Frågan är då om denna risk utifrån rent objektiva grunder varit av sådant slag att det funnits anledning att beakta den som skäl för att avstå från att ha oskyddade samlag.

När det gäller risken för spridning av HIV-infektion genom sexuella kontakter får av tidigare rättspraxis anses framgå att oskyddade anala och orala samlag regelmässigt ansetts innefatta inte endast möjlighet till smittöverföring utan också ett inte acceptabelt risktagande i förhållande till sådan. Grunden för denna bedömning torde inte endast ha varit allvaret i sjukdomen och sannolikhetsgraden för smitta. Av betydelse har uppenbarligen också varit den syn på riskerna för spridning av HIV-infektion som kommit till uttryck i smittskyddslagen och tillämpningen av denna.

Som nämnts inledningsvis upphävdes den i 1968 års smittskyddslag intagna bestämmelsen om straff för könsligt umgänge för den som led av en venerisk sjukdom i samband med att HIV-infektion klassificerades som en venerisk sjukdom. Som skäl för detta anfördes bl.a. att det i många fall skulle framstå som orimligt med ett krav på fullständig sexuell avhållsamhet under återstoden av livet för den som smittats av HIV-virus. Mot bakgrund av den allmänt sett låga smittsamheten ansågs riskerna för smittspridning vid sexuell umgänge kunna begränsas starkt om parterna iakttog stor försiktighet och använde så säkra metoder som möjligt. I propositionen framhölls vidare, med hänvisning till bl.a. brottsbalkens bestämmelser om misshandel och framkallande av fara för annan, att upphävandet av

straffbestämmelsen inte innebar att könsligt umgänge vid venerisk sjukdom inte längre kunde vara straffbart. (Prop. 1985/86:13 s. 16.)

Som framhölls i den nu nämnda propositionen (a. prop. s. 12) är synen på smittorisken beroende av bl.a. vilka behandlingsmetoder som finns tillgängliga. I detta hänseende har en klar förändring inträtt sedan HIV-infektion fördes in under regleringen i smittskyddslagen och också efter det att Högsta domstolen i tre avgöranden i mitten av 1990-talet (NJA 1994 s. 614, NJA 1995 s. 119 och NJA 1995 s. 448; jfr även NJA 1990 s. 186) behandlade frågor om överförande och risk för överförande av HIV-infektion genom samlag. Genom användningen av s.k. bromsmediciner har helt nya möjligheter öppnats för att förhindra att HIV-infektion leder till döden genom utveckling av aids. På nuvarande kunskapsnivå anses sjukdomen, med de behandlingsmetoder som nu finns, om än livslång normalt inte dödlig. Möjligheterna att upprätthålla en god livskvalitet under sjukdomen har också ökat även om medicineringen kan medföra besvärande biverkningar. Medicineringen minskar dessutom på ett påtagligt sätt risken för smittöverföring. Såvitt framgår av utredningen i målet finns inte något känt exempel på smittöverföring från en person som till följd av medicinering inte haft detekterbara mängder virus vid provtagning.

Denna utveckling har emellertid från statsmakternas sida inte ansetts ge anledning till någon mer grundläggande ändring av eller differentiering i den rättsliga behandlingen av HIV-infektion. Sjukdomen är således fortfarande klassificerad som en samhällsfarlig sjukdom och underkastad den särskilda reglering som följer därav. Någon ändring har inte heller skett av de ovan redovisade allmänna förhållningsregler som regelmässigt meddelas till personer med HIV-infektion. I den inledningsvis nämnda propositionen med förslag till ny smittskyddslag görs visserligen den bedömningen att det finns skäl för att arbeta för en förändring av

synen på HIV-infektion så att synen blir mer realistisk och tolerant och att en del i ett sådant arbete enligt regeringen bör vara att så långt möjligt undvika särreglering av HIV-infektion i olika sammanhang (a. prop. s. 85). De förslag som läggs fram ger emellertid inte uttryck för någon förändrad syn på oskyddade samlag som riskfaktor.

Mot den nu angivna bakgrunden kan det inte anses föreligga tillräckliga skäl för att nu göra någon annan bedömning än den som tidigare gjorts i rättspraxis, att samlag i strid med den allmänna förhållningsregeln om användande av kondom är att anse som ett oacceptabelt risktagande. Detta gäller oberoende av att det får anses vara uteslutet att göra motsvarande bedömning när en HIV-infekterad i enlighet med förhållningsregeln använt kondom även om smittrisen i en del sådana fall torde kunna vara högre än när en person utan detekterbara mängder virus har ett oskyddat samlag.

Några särskilda omständigheter som gör att de samlag som SH haft trots vad som nu sagts skulle kunna anses innefatta ett tillåtet risktagande föreligger inte. Sammanfattningsvis innebär det nu sagda att de allmänna objektiva förutsättningarna för att SH skall kunna dömas föreligger i förhållande till såväl framkallande av fara för annan som försök till grov misshandel. Till frågan om samtycke och dess betydelse återkommer Högsta domstolen längre fram.

Subjektiv täckning av fara för annan

SH har gjort gällande att han haft den uppfattningen att någon smittrisk inte förelåg. Angående förhållningsreglerna har han inte ifrågasatt att han fått del av dessa även om han inte har något minne av det.

Av utredningen framgår att SH fick veta att han hade HIV-infektion år 1996. Han påbörjade redan då medicinering som fortsatte till oktober 2002. Under sjukdomen har han haft fortlöpande läkarkontakter med regelbundna provtagningar. Det saknas anledning att anta annat än att han under behandlingen fått uppgifter i sedvanlig omfattning om sjukdomen och de förhållningsregler som gällde för honom till följd av sjukdomen. Detta innebär att han också måste ha insett att oskyddade samlag innebar en risk för smittspridning även om denna inte var särskilt stor till följd av behandlingen. Det kan inte heller antas att han skulle ha förträngt eller glömt bort detta. Att SH eventuellt haft en förhoppning om att han inte var smittsam innebär inte att han inte insett risken för smittspridning.

SH har således när han haft samlagen vetat att dessa innebar en risk för smittspridning. Detta innebär att han uppsåtligen framkallat fara för att hans partner skulle infekteras av HIV-virus. Om SH vid vart och ett av samlagen särskilt tänkt på risken för smittspridning saknar i princip betydelse för bedömningen.

Enligt sin ordalydelse avser bestämmelsen om framkallande av fara för annan den som av grov oaktsamhet utsätter annan för sådan fara som sägs i paragrafen. Något särskilt sägs inte om uppsåtligt framkallande av fara. Det måste emellertid anses stå klart att bestämmelsen skall tillämpas även i de fall som gärningsmannen haft uppsåt i förhållande till faran (Holmqvist m.fl., Brottsbalken, en kommentar, s. 3:62; jfr Strahl, Allmän straffrätt i vad angår brotten, s. 146 angående lagtextens utformning och en tänkbar begränsning i uppsåtsansvaret).

I den mån det inte föreligger förutsättningar för att döma för försök till misshandel skall SH således, med reservation för samtyckes ansvarsbefriande verkan, dömas för framkallande av fara för annan.

Uppsåt till misshandelsbrott och medveten oaktsamhet

Som sagts inledningsvis är faran för brottets fullbordan enligt försöksbestämmelsen i förevarande fall samma fara för överföring av HIV-infektion som utgör grunden för andrahandsyrkandet om ansvar för framkallande av fara för annan. Av vad som tidigare sagts följer därför att det som försöksbrott betraktat föreläggat en fara för brottets fullbordan.

Det avgörande för om SH skall dömas för försök till grov misshandel är under sådana förhållanden om han kan sägas ha haft uppsåt inte endast till att fara föreläggat för smittspridning utan också till att var och en av målsägandena vid vart och ett av samlagen faktiskt skulle smittas av HIV-virus.

En grundförutsättning för att någon skall kunna anses ha haft uppsåt i förhållande till en viss effekt eller gärningsomständighet brukar sägas vara att han i vart fall varit medvetet oaktsam i förhållande till effekten eller gärningsomständigheten. Som redan sagts har SH genomfört samlagen med insikt om att dessa innebar en fara för överföring av HIV-infektion. Uppsåtet i den delen är detsamma som att han varit medvetet oaktsam i förhållande till effekten eller förverkligandet av faran. Det krävs inte heller i detta sammanhang att gärningsmannen tänkt särskilt på risken i samband med gärningen. Det är tillräckligt att han handlat med insikt om risken. Frågan är vad som krävs härutöver för att uppsåt skall kunna anses föreligga.

Insiktsuppsåt och uppsåtets nedre gräns

Någon lagstiftning om uppsåtsbegreppets innebörd och närmare avgränsning

finns inte. Hur begreppet skall uppfattas är en fråga som framför allt utvecklats i doktrin och rättspraxis. Någon enighet om hur det lämpligen bör beskrivas finns dock inte även om de olika formuleringar som brukar användas i allmänhet torde leda till samma eller likartade resultat i den praktiska tillämpningen. Något givet sätt för hur begreppet bör organiseras finns inte heller. Även om man utgår från en viss innebörd kan denna beskrivas från olika utgångspunkter.

När det gäller uppsåt till gärningsomständigheter används insiktsbegreppet som utgångspunkt. Den som insett att en gärningsomständighet förelegat har haft uppsåt till denna. En sådan form av uppsåt är tillräcklig även när det gäller effekter. Den som handlat med insikt om att en gärning kommer att leda till en viss effekt har handlat med uppsåt till effekten. För att en sådan insikt som krävs för uppsåt skall anses föreligga krävs inte att gärningsmannen uppfattat det som helt uteslutet att han skulle missta sig om gärningsomständigheten eller som helt ofrånkomligt att effekten skulle förverkligas. Det räcker att han funnit gärningsomständigheten vara praktiskt taget säker eller effekten praktiskt taget oundviklig.

När det gäller den nu berörda formen av ”insiktssuppsåt” finns det skäl att också framhålla att det avgörande inte är om gärningsmannen haft rätt i sin bedömning av den kausala nödvändigheten av effekten eller faktiska förekomsten av gärningsomständigheten. Det för uppsåtsbedömningen väsentliga är den föreställning som gärningsmannen haft. Även om en gärningsomständighet inte förelegat eller om det i det enskilda fallet rent faktiskt varit uteslutet att en gärning skulle leda till en viss effekt, kan gärningsmannen således ha haft insiktssuppsåt i förhållande till gärningsomständigheten eller effekten. (Jfr 23 kap. 1 § brottsbalken om försöksansvar i fall då fara för brottets fullbordan varit utesluten ”endast på grund av tillfälliga omständigheter”.)

För att någon skall dömas för uppsåtligt brott krävs dock inte att det förelegat uppsåt i den mening som nu berörts. Uppsåt kan föreligga även om gärningsmannen endast insåg att det fanns en risk för att effekten skulle inträda eller att gärningsomständigheten förelåg. Frågan om under vilka förutsättningar som en sådan insikt är tillräcklig kan sägas gälla den mycket omdiskuterade frågan om uppsåtets nedre gräns.

När det gäller uppsåt till en effekt framställs i läroböcker i allmänhet s.k. direkt och indirekt uppsåt som de oproblematiske grundformerna. Med direkt uppsåt brukar då avses att gärningsmannen haft avsikt att åstadkomma effekten antingen som ett mål i sig eller som ett genomgångsled till ett mål och med indirekt uppsåt att gärningsmannen visserligen inte haft avsikt att åstadkomma effekten men har uppfattat den som nödvändigt förbunden med ett eftersträvat mål.

Den som handlar med direkt eller indirekt uppsåt i förhållande till en viss effekt kan naturligtvis också ha insiktsuppsåt i den mening som nyss berörts på det sättet att han uppfattat effekten som praktiskt taget oundviklig. Vad som är av särskilt intresse när det gäller frågan om uppsåtets nedre gräns är emellertid att uppsåtformerna är tillämpliga även om gärningsmannen endast varit av den uppfattningen att det förelåg en viss risk (chans) för att effekten skulle inträda. I den mån som gärningsmannen eftersträvat effekten föreligger således uppsåt i princip oberoende av hur begränsad risken varit. Motsvarande gäller även indirekt uppsåt på det sättet att sådant uppsåt föreligger även om sannolikheten för effekten är begränsad till följd av att sannolikheten att gärningsmannen skall uppnå sitt eftersträvat mål är begränsad.

Att uppsåt föreligger i de nu berörda fallen har således inte att göra med sanno-

likheten för effekten eller gärningsmannens uppfattning av denna. Det avgörande är istället att det under sådana omständigheter som avses med direkt och indirekt uppsåt står klart att gärningsmannens inställning när han begick gärningen var att ett förverkligande av effekten inte utgjorde ett relevant skäl för att avstå från gärningen; han har inte handlat i förlitan på att effekten inte skulle förverkligas. Detta får anses vara avgörande för bedömningen av om en gärningsman har handlat uppsåtligt även i andra fall än vid direkt och indirekt uppsåt, när han inte handlat med insikt om att effekten skulle inträda utan endast insett risken för detta. Uppenbart är dock att ett på detta sätt formulerat uppsåtskrav endast ger en begränsad vägledning för bedömningen av uppsåt i enskilda fall. Frågan är då i vilken utsträckning närmare vägledning kan hämtas från de diskussioner som förts kring uppsåtets nedre gräns och den praxis som finns kring denna fråga.

I den svenska diskussionen är det i första hand tre olika versioner av uppsåtets nedre gräns som varit föremål för debatt. Det är s.k. hypotetiskt eventuellt uppsåt, sannolikhetsuppsåt och likgiltighetsuppsåt. Särskilt när det gäller de två senare finns det ett antal olika formuleringar. Det har i debatten inte varit ovanligt att rättsfrågor och bevisfrågor blandats på ett sätt som gör det svårt att bedöma om olika uttalanden primärt avser innebörden av uppsåtsbegreppet eller de krav som bör ställas på bevisningen.

Hypotetiskt eventuellt uppsåt

Den formulering av uppsåtets nedre gräns som under lång tid varit dominerande i svensk rättspraxis är s.k. hypotetiskt eventuellt uppsåt. Prövningen av om ett sådant uppsåt förelegat brukar sägas ske i två led. I det första prövas om gärningsmannen insett att det förelåg en risk för att gärningen skulle medföra en viss ef-

fekt eller för att en viss omständighet förelåg. Att det krävs en sådan insikt för att uppsåt skall kunna anses föreligga har berörts ovan och är knappast något som är kontroversiellt. Det andra ledet innefattar ett hypotetiskt prov. Uppsåt anses föreligga om domstolen finner att det kan hållas för visst att gärningsmannen skulle ha företagit gärningen även om han varit säker på att effekten skulle inträda eller att omständigheten förelåg. Detta senare led har i debatten utsatts för en omfattande kritik främst på den grunden att det framstår som systemfrämmande att låta ett hypotetiskt antagande om hur gärningsmannen skulle handla om förutsättningarna varit annorlunda än de faktiskt var, vara avgörande för om gärningsmannen skall anses ha handlat med uppsåt. Kritiken betecknades i NJA 2002 s. 449 som övertygande.

Det får också anses uppenbart att formuleringen av det hypotetiska provet inte kan tas till intäkt för att med uppsåt avse något annat än en bedömning av gärningsmannens subjektiva förhållande till gärningen vid gärningstillfället. Som beskrivning av innebörden av uppsåt är därför det hypotetiska provet vilseledande. I sak kan dock provet anses avse ett förhållande som ligger nära det krav för uppsåt som formulerats ovan, om att det skall stå klart att förverkligandet av effekten eller förekomsten av gärningsomständigheten vid gärningstillfället inte utgjorde ett för gärningsmannen relevant skäl för att avstå från gärningen. Sett i det perspektivet framstår det hypotetiska provet mindre som en beskrivning av vad uppsåt är än som en slags test på om det finns tillräcklig bevisning för att anse att uppsåt föreligger. Ursprungligen synes också formuleringen av det hypotetiska eventuella uppsåtet ha uppfattats som en bevisregel och inte som en beskrivning av vad uppsåt är.

Sammanfattningsvis framstår det hypotetiska eventuella uppsåtet inte som ett

lämpligt eller ens möjligt sätt för en närmare precisering av den nedre gränsen för uppsåt, även om det hypotetiska provet kan uppfattas som en användbar test på hållbarheten av bevisningen i ett mål om det hanteras med försiktighet och urskiljning.

Sannolikhetsuppsåt

Som alternativ till det hypotetiska eventuella uppsåtet har framförallt s.k. sannolikhetsuppsåt framförts. Därmed brukar (olika formuleringar finns) avses att det för gärningsmannen vid gärningstillfället framstår som övervägande sannolikt att effekten skulle inträda eller att omständigheterna förelåg. Det avgörande är alltså inte den faktiska sannolikheten utan gärningsmannens uppfattning av denna. Denna uppsåtsform tillämpas i Danmark och Norge och har nyligen lagfästs i Finland. I Sverige har den inte godtagits även om en version av den förordades av två ledamöter i NJA 2002 s. 449.

Mot att precisera uppsåtets nedre gräns med utgångspunkt i rena sannolikhetsbedömningar kan olika argument anföras. Ett är att uppsåt med ett sådant synsätt kan komma att anses föreligga i fall där sannolikheten är hög men uppsåt inte rimligtvis kan anses föreligga. Ett textboksexempel som kan varieras på olika sätt är att uppsåt till att beröva annan livet skulle kunna anses föreligga hos en läkare som i syfte att rädda en patient genomför en operation som erfarenhetsmässigt leder till döden i 60 % av alla fall. Ett annat argument är att uppsåt skulle vara uteslutet i fall där sannolikheten var låg men uppsåt rimligtvis måste anses föreligga. Ett i litteraturen anført exempel är att uppsåt att beröva annan livet inte skulle kunna anses föreligga om någon med en revolver med ett skott i magasinet spelar rysk roulette med en annan persons liv som insats. Exempelen torde illustrera att ett rent sannolikhetsuppsåt, som i praktiken endast innebär en kvalifice-

rad medveten oaktsamhet, knappast är lämpligt som en generell avgränsning av uppsåtets nedre gräns.

En helt annan sak är att såväl faktisk sannolikhet som vad som kan utrönas om gärningsmannens uppfattning om sannolikheten, i allmänhet tillhör de viktigaste bevisfaktorerna för bedömningen av om förverkligandet av effekten eller förekomsten av omständigheten för gärningsmannen inte kan antas ha utgjort ett relevant skäl för att avstå från gärningen vid gärningstillfället. De resonemang om sannolikhet som förs av såväl majoriteten som den nyss nämnda minoriteten i NJA 2002 s. 449 tar också mer sin utgångspunkt i de särskilda bevisproblem som uppsåtets nedre gräns reser än i den principiella grunden för uppsåtsansvar.

Likgiltighetsuppsåt

Någon helt etablerad innebörd av s.k. likgiltighetsuppsåt finns inte. Att ange gärningsmannens likgiltighet i förhållande till inträdet av en effekt eller förekomsten av en omständighet som grund för att bedöma en gärning som uppsåtlig har i rättspraxis förekommit sedan 1970-talet. Uppsåtsformen har ibland uppfattats som endast ett annat sätt att formulera det hypotetiska provet i det hypotetiska eventuella uppsåtet. Enligt majoriteten i NJA 2002 s. 449 finns det emellertid en avsevärd skillnad genom att likgiltighetsuppsåt inte avser vad som kan antas om gärningsmannens inställning till gärningen i en hypotetisk situation utan den faktiska inställning (attityd) som han vid gärningen hade till förverkligandet av effekten eller förekomsten av omständigheten.

Likgiltighetsuppsåtet har utsatts för en kritik som framför allt synes grunda sig på bevismässiga överväganden (se t.ex. SOU 1996:185 s. 116 ff. och den minoritet i

NJA 2002 s. 449 som förordade införande av sannolikhetsuppsåt). Det har sålunda pekats på att det vid sidan av sannolikhetsbedömningar många gånger saknas hållpunkter för en likgiltighetsbedömning och att uppsåtsformen därigenom skulle kunna inbjuda till samma form av spekulationer utifrån gärningsmannens person som det hypotetiska eventuella uppsåtet ansetts leda till. Det kan antas att det är denna form av kritik som ligger bakom det förhållandet att majoritetens votum i NJA 2002 s. 449 endast helt ytligt berör frågan om likgiltighetsuppsåtets innebörd och istället främst koncentrerar sig på de beviskrav som bör ställas för att likgiltighetsuppsåt skall anses föreligga.

För att en gärningsman skall kunna anses ha varit likgiltig på ett sådant sätt att det föreligger förutsättningar för att döma för uppsåtligt brott är det inte tillräckligt att gärningsmannen allmänt sett kan betecknas som likgiltig, i den meningen att han handlat utan att beakta att gärningen inneburit en kränkning av straffrättsligt skyddade intressen. Redan den omständigheten att gärningsmannen insett att det förelåg en risk för att gärningen skulle medföra en viss effekt eller att en viss omständighet förelåg innefattar ett mått av likgiltighet. För att uppsåt till effekten eller omständigheten skall anses föreligga krävs dock likgiltighet inte endast till risken utan också till förverkligandet av effekten eller förekomsten av omständigheten. Detta förutsätter inte att gärningsmannen värderat förverkligandet av effekten eller förekomsten av omständigheten på visst sätt. Även om han skulle beklaga att effekten inträdde eller att omständigheten förelåg kan han ha varit likgiltig i den meningen att han varit beredd att uppoffra det av rättsordningen skyddade intresse som uppsåtsprövningen avser. Det avgörande är således att förverkligandet av effekten eller förekomsten av omständigheten, vid gärningstillfället inte utgjorde ett för gärningsmannen relevant skäl för att avstå från gärningen. Har gärningsmannen handlat i förlitan på att effekten inte skulle förverk-

ligas eller gärningsomständigheten föreligga har han inte varit likgiltig i denna mening även om hans inställning kan framstå som lättsinnig. I sak motsvarar ett på detta sätt uppfattat likgiltighetsuppsåt vad som ovan sagts angående direkt och indirekt uppsåt i de fall som gärningsmannen inte insett att effekten skulle inträda utan endast att det förelåg en risk för detta.

Sammanfattningsvis talar övervägande skäl för att uppsåtets nedre gräns bör förstås på det sätt som nu sagts. Vad som förutom insikt i risken är avgörande är således gärningsmannens inställning eller attityd vid gärningstillfället. Endast om det står klart att han haft en positiv eller i vart fall likgiltig inställning till effektens förverkligande eller förekomsten av gärningsomständigheten skall gärningen bedömas som uppsåtlig. Ett på detta sätt bestämt uppsåtskrav får också anses följa av NJA 2002 s. 449.

Terminologi

Det kan diskuteras om likgiltighetsuppsåt är en lämplig beteckning för den form av uppsåt som nu avses. Beteckningen kan missförstås genom att gärningsmannen med rätta kan anses ha handlat likgiltigt utan att det föreligger förutsättningar för uppsåtsansvar. Det kan inte heller bortses från de farhågor som framförts om att beteckningen skulle kunna inbjuda till spekulationer med utgångspunkt i gärningsmannens person och karaktär. Å andra sidan framstår det som en klar fördel att ha tillgång till en kortfattad beteckning på uppsåtsformen. Det ligger visserligen i sakens natur att sådana kortfattade beteckningar kan missförstås. För de aktörer inom rättsväsendet som har att pröva och ta ställning till uppsåtsfrågor bör dock en sådan beteckning inte behöva föranleda några missförstånd. Det är också svårt att hitta några andra kortfattade formler som på ett bättre sätt ger ut-

tryck för innebörden i uppsåtskravet. Som exempel på hur den nedre gränsen för uppsåt beskrivits i vissa andra länder kan nämnas att gärningsmannen ”funnit sig i att effekten förverkligas”, att han ”tagit med effekten på köpet” eller att han ”godtagit effekten”. Beskrivningarna kan knappast sägas vara mer preciserade än vad som ligger i att gärningsmannen varit likgiltig i den mening som här berörs och torde i sak i allt väsentligt överensstämma med vad som därmed avsetts. Beteckningen likgiltighetsuppsåt bör därför kunna godtas.

Riktlinjer för bevisbedömningen

Som antytts har likgiltighetsuppsåt kritiserats med hänvisning till de bevissvårigheter som ett sådant uppsåt medför. De som förordat andra uppsåtsformuleringar har också ofta motiverat dessa med bevisskäl. Att det finns problem när det gäller vilken bevisning som skall krävas för att likgiltighetsuppsåt skall anses föreligga står också klart. I viss mån gäller detta dock oavsett vilket uppsåtsbegrepp som används.

Även om utgångspunkten för bevisbedömningen i avsaknad av särskilda bevisregler måste vara det generella beviskrav som gäller i brottmål och principen om fri bevisföring får det mot den nu angivna bakgrunden anses naturligt att riktlinjer för bevisbedömningen läggs fast i praxis.

Vad Högsta domstolen uttalat om uppsåtsbedömningen i NJA 2002 s. 449 får till stor del förstås på detta sätt. Av avgörandet får således anses framgå bl.a., att utgångspunkten för bedömningen skall vara omständigheterna vid gärningen, att insikt om att det förelåg en mycket hög sannolikhet normalt är tillräckligt för att uppsåt skall anses föreligga, att hänsynslöst beteende, upprörd sinnesstämning och gärningsmannens intresse i gärningen är omständigheter som kan göra att

uppsåt får anses föreligga även om det inte förelåg en mycket hög sannolikhet samt att uppsåt i allmänhet inte kan anses föreligga när risken enligt gärningsmannens föreställning inte var avsevärd.

Det bör emellertid betonas att riktlinjer av det nu berörda slaget måste behandlas med försiktighet och urskiljning. Vilka faktorer som är av betydelse för bedömningen av om uppsåt förelegat växlar, i likhet med vid andra bevisbedömningar, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet. Det fall som förelåg till bedömning i NJA 2002 s. 449 kan betecknas som ett impulsstyrt våldsbrott. Det är också till stor del just i sådana fall som uppsåtsbedömningarna vållat problem. Även i sådana fall kan dock förutsättningarna för uppsåtsprövningen växla. Det kan exempelvis noteras att i NJA 1998 s. 86 var utgångspunkten inte graden av sannolikhet för effekten utan istället angreppssättet och den effekt som detta typiskt sett var ägnat att orsaka. En förklaring till detta torde vara att utredningen inte gav underlag för någon närmare bedömning av vare sig hur stor sannolikheten rent faktiskt varit eller vad gärningsmannen föreställt sig om denna, en situation som inte är ovanlig.

Förutsättningarna för bevisprövningen skiljer sig också beroende på vilken typ av brott och vilka omständigheter som prövningen avser. Vid överlagda planerade gärningar torde ett medvetet risktagande på ett annat sätt än vid impulshandlingar kunna framstå som kalkylerat och därmed likgiltigt i den mening som här berörts. Samtidigt torde det i sådana fall oftare än vid impulsbrott kunna finnas konkreta omständigheter som kan tala för att gärningsmannen sökt undvika att gärningen skulle medföra en viss effekt och därför inte varit likgiltig till denna. När det gäller gärningsomständigheter torde det i vart fall i allmänhet inte finnas möjlighet att på samma sätt som när det gäller effekter falla tillbaka på egentliga sanno-

likhetsresonemang. I förhållande till omständigheter som en persons ålder, att viss egendom var stöldgods eller att en försändelse innehöll narkotika är frågan snarare vad gärningsmannen med hänsyn till omständigheterna rimligen haft anledning att räkna med.

Uppsåtsbedömningen i målet

Av utredningen framgår att risken för smittöverföring vid vart och ett av samlagen var synnerligen låg och det finns inget som talar för att SH trott att den skulle vara större än den faktiskt var eller för att han skulle ha haft för avsikt att överföra smitta genom samlagen.

Frågan är då om det trots detta finns några omständigheter som tillåter slutsatsen att SH varit likgiltig till om hans partner skulle smittas av HIV-infektion. Mot bakgrund av den låga risken måste mycket starka skäl krävas för att det skall kunna anses visat att SH varit likgiltig i den mening som här avses. Någon annan omständighet än det stora antalet samlag som talar för att SH skulle kunna ha varit likgiltig har inte framförts i målet. Riskbedömningen skall emellertid göras i förhållande till varje enskilt samlag och ett upprepat risktagande, som exempelvis inte är ovanligt i trafiksammanhang, tillåter inte i sig slutsatsen att en person också varit likgiltig till ett förverkligande av risken. Den utredning som förebringats i målet tillåter för övrigt inte ens den bedömningen att det skulle ha förelegat en avsevärd risk för att åtminstone någon av SHs partner skulle ha smittats. Annat har inte framkommit än att SH i övrigt varit mån om målsägandenas välfärd. Någon våldsanvändning eller annat liknande beteende har inte förekommit. Utredningen ger således inte stöd för annat än att SH genomfört samlagen i förlitan på att någon smittöverföring inte skulle ske. Det är alltså inte visat i målet att SH vid

vart och ett eller vid något av samlagen handlat med uppsåt att överföra HIV-smitta till sin partner.

Det kan i sammanhanget nämnas att det av utredningen framgår att SH vid vissa av samlagen varit berusad (jfr 1 kap. 2 § andra stycket brottsbalken). De uppgifter som finns i den delen är emellertid så knapphändiga att det redan på den grunden får anses vara uteslutet att beakta berusningen vid uppsåtsbedömningen.

Förutsättningar för att döma SH för försök till grov misshandel föreligger således inte. Som tidigare konstaterats är däremot de allmänna förutsättningarna för ansvar för framkallande av fara för annan uppfyllda. Av utredningen framgår emellertid att målsägande nr 10, i motsats till de övriga målsägandena, varit informerad om SHs sjukdom vid de samlag som omfattas av åtalet. Det återstår därför att ta ställning till om åtalet i dessa delar skall ogillas på grund av att samtycke förelägs.

Samtycke

Enligt 24 kap. 7 § brottsbalken utgör en gärning som någon begår med samtycke från den mot vilken den riktas brott endast om gärningen, med hänsyn till den skada, kränkning eller fara som den medför, dess syfte och övriga omständigheter är oförsvarlig. För att ansvarsbefriande samtycke skall anses föreligga krävs inte att detta varit uttryckligen uttalat; även ett s.k. inre eller tyst samtycke är tillräckligt för att fria från ansvar. Det krävs inte heller att gärningsmannen trots att gärningen omfattas av samtycke. I likhet med vid övriga s.k. objektiva ansvarsfrihetsgrunder är det för att ansvarsfrihet skall inträda tillräckligt att samtycket rent faktiskt förelägs.

Som framgår av lagtexten har dock samtycke ansvarsbefriande verkan endast i de fall som gärningen med hänsyn till omständigheterna inte är att bedöma som oförsvarlig. I praxis är det i första hand den effekt som gärningen haft som ansetts avgörande vid försvarlighetsbedömningen. När det gäller misshandelsbrott sägs i motiven till lagen att gränsen för samtyckets ansvarsbefriande verkan som huvudregel sammanfaller med gränsen mellan ringa misshandel och normalgraden av misshandel. Att samtycke till överförande av HIV-infektion inte har ansvarsbefriande verkan är således uppenbart. Detta gäller inte endast i förhållande till ett fullbordat misshandelsbrott utan också till försök till sådant brott.

SH har emellertid som framgått inte gjort sig skyldig till försök till misshandelsbrott utan endast till framkallande av fara för annan. Vad som skall prövas i målet är således inte om målsägande nr 10 har lämnat samtycke till att smittas av HIV-infektion utan endast om samtycke förelegat till den risk för smitta som samlagen inneburit och om ett sådant samtycke kan ha ansvarsbefriande verkan i förhållande till detta brott.

Målsägande nr 10 har vetat om att SH var HIV-infekterad. Det finns inte heller något i utredningen som tyder på att han inte skulle ha insett att oskyddade samlag med SH innebar minst en så stor risk för smittöverföring som faktiskt förelåg. Målsägande nr 10 måste därför anses ha samtyckt till risken för smittöverföring.

Av utredningen framgår att målsägande 10 och SH under en period på våren 2003 hade en sexuell relation med anala och orala samlag. Vid alla anala och de flesta orala använde de skydd. De 2-3 orala samlag som omfattas av åtalet var dock oskyddade. Målsägande nr 10 har uppgett att orsaken till detta var berusning.

En förutsättning för att samtycke skall ha ansvarsbefriande verkan är att den som samtyckte var kapabel att förstå innebörden av samtycket. Det är därför inte säkert att samtycke som lämnats av en berusad person har ansvarsbefriande verkan. Den utredning som förebringats i målet kan dock inte anses ge underlag för att målsägande nr 10 inte skulle ha förstått innebörden av sitt samtycke.

Det har i litteraturen gjorts gällande att samtycke till framkallande av fara för annan alltid skulle utesluta ansvar. Det torde dock inte kunna uteslutas att en gärning som utgör framkallande av fara för annan i vissa fall är att bedöma som oförsvarlig trots att samtycke förelegat. Vad som främst skulle kunna tala för en sådan bedömning är allvaret i den skada som faran avser och hur stor risken varit för att den skulle förverkligas. HIV-infektion är som sagt en mycket allvarlig sjukdom. Risken för smittöverföring vid samlagen med målsägande nr 10 var dock fortfarande mycket låg även om SH vid tidpunkten för dessa inte längre medicinerade och till följd därav hade vissa mindre mängder detekterbart virus i blodet. Samtycket måste därför anses ha haft ansvarsbefriande verkan. Åtalet skall på grund härav ogillas i denna del.

Påföljd

SH skall således dömas för framkallande av fara för annan avseende åtalade gärningar mot målsägande 1-9. Gärningarna avser ett mycket stort antal samlag med ett flertal olika partner. Han har inte endast förtigit smittan utan i flera fall till och med förnekat denna.

HIV-infektion är alltså en allvarlig sjukdom. Av sakkunnigförhören och Socialstyrelsens yttrande framgår att sjukdomen är livsvarig, att den långsiktiga ef-

fekten av medicinering inte kan förutses och att resistens mot mediciner kan utvecklas, varigenom sjukdomen kan leda till aids, som alltså är en dödlig sjukdom.

Straffskalan för framkallande av fara för annan är böter eller fängelse i högst två år. Även om, som konstaterats, smittriskan vid varje enskilt tillfälle varit låg måste de brott som SH gjort sig skyldig till bedömas som allvarliga. Med beaktande härav bör påföljden bestämmas till fängelse ett år.

Skadestånd

Målsägandena har i Högsta domstolen preciserat sin talan på så sätt att av yrkade belopp avser 10.000 kr ersättning för sveda och värk till var och en. Återstoden, utöver yrkad ersättning för inkomstförlust och utlägg avseende målsägande 1, 2 och 8, avser ersättning för kränkning.

Grunden för deras yrkanden såvitt avser sveda och värk är det psykiska lidande som de utsatts för. Lidandet har manifesterats i sömnsvårigheter, bristande tillit, inskränkt sexualliv samt oro och ångest. Ersättningen i denna del bör skäligen bestämmas till 5.000 kr avseende målsägande 1, 2, 3, 8 och 9 och till 3.000 kr avseende målsägande 4, 5, 6, och 7.

SH har i strid mot uttryckliga föreskrifter medvetet utsatt målsägandena för en risk att smittas av en mycket allvarlig livslång sjukdom. Detta har varit ägnat att kränka deras människovärde. Förhållandena måste därför sägas vara sådana att ersättning för kränkning skall utgå. Ersättningen skall bedömas efter förhållandena vid gärningen och bestämmas utifrån i huvudsak objektiva kriterier (prop. 2000/01:68 s. 51 f.).

Ersättningen bör bestämmas med utgångspunkt i omfattningen av de gärningar som vardera målsäganden utsatts för. Den bör dock utgå med lägre belopp än vad hovrätten utdömt. Med denna utgångspunkt skall ersättning för kränkning utgå med 25.000 kr till målsägande 1, med 20.000 kr till målsägande 3 och 9, med 15.000 kr till målsägande 2, med 10.000 kr till målsägande 4, 5 och 8 samt med 5.000 kr till målsägande 6 och 7.

Yrkad ersättning för förlorad arbetsförtjänst och utlägg samt ränteberäkningarna har, i enlighet med vad som framgår av tingsrättens dom, vitsordats av SH som skäliga.

_____

_____

_____

I avgörandet har deltagit: justitieråden Lennander, Victor, Lundius, Lindeblad och Wersäll (referent)
Föredragande revisionssekreterare: Hallin